

מיעוט שעובדין אותה י"ל דזה נחשב מיעוטא דמיעוטא דגם ר"מ מודה, ועוד י"ל דר"מ סובר כר"א (פסחים י' ע"א) ספק ביאה טהור אף ברשות היחיד כיון דהספק אם היה כאן שום ענין טמא ע"ש, אף על גב דכל ס"ס שאתה יכול להרבות ברה"י טמא ע"ש דספק ביאה מוקמינן על חזקה שהוא טהור כבתחילה כיון דלא אירע כאן שום דבר להרע החזקה ועיין (יומא פ"ה ע"א) לא מיבעיא ספק חי ספק מת דישאל אלא אפילו ספק נכרי ספק ישראל מפקחין, והיינו דגם בספק נכרי ספק ישראל הוי כספק ביאה, אם התחיל כאן חיוב לפקח, וראינו דגם לדידן ספק ביאה הוא רבותא יותר ועיין משנה למלך ספ"ה מהלכות בכורות לענין ספק הניח גבי עירוב וגם כאן אם אין ידוע אם עובדין צלם זה כלל לא הוי אוסרין, אבל עתה כיון דידענו דעובדין פ"א בשנה, שוב לא הוי כספק ביאה רק ס"ס שאינה מתהפך יש, דלרבנן מותר ולר"מ אסור כיון דלא הוי ס"ס טובה דיהיה נחשב מיעוטא דמיעוטא רק מיעוט צאת וכיון דחייש למיעוטא אסור וז"פ: צבי הירש היות.

סימן נג

לכבוד ה"ה הרב המופלג הישיש מוה' משה מאיר נ"י מריצ דק"ק טיסמניץ:
נדון אשר שאלני הנהו נשי דידן אשר חדשי מקרוב באו שהנהיגו לקשט את ראשם בפיאה נכרית (שייטעל) הנה ידע ר"מ כי מתלוקת ישנה היא בין גדולי הפוסקים מובא בבאר שבע סימן ח"י שהביא דברי הרב שלטי הגבורים במסכת שבת פ' במה אשה על משנת' דיוצאת אשה בכבול ובפאה נכרית בחצר, וז"ל גלעיד להביא ראייה וסמך לנשים היוצאת בכסיי שערות שלהם כשהן נשואות, אבל במקום קליפת שערן נשואות שערות חברותיהן שקורין קרינאלי בלעז, מהא דשנינו (שבת ס"ד ע"א)

שהאשה יוצאת בפאה נכרית בשבת, ופירשו המפרשים כי פאה הוא מגבעת ידבקו בו שער נאה הרבה, זתשים אותו על ראשה כדי שתתקי בשער, והתם באשה נשואה מיירי וכו', ואין לומר שה"י משימות צעיף על הפאות נכריות דע"כ מאי אהני ההיא קישוט הרי כל עצמו של אותו קישוט רק שתראה בעלת שער א"ו דמיירי בהולכות בשער מגולות עכ"ל, וכ"כ הרב הנ"ל בהגהותיו על ש"ס (נויר כ"ח ע"ב) דקאמר דר"מ אומר אפילו תגלחת טהרה יפר מפני דיכול לומר אי אפשרי מגולחת ות"ק סבר דאפשר בפאה נכרית, וכ' שם ג"ל מכאן היתר לשערות שהנשים נשואות נותנות ברא' עכ"ל, והנה הרב באר שבע הביא בשם מהר"י מינץ שהשיג עליו דכל אלו המקומות מיירי דפיאה נכרית מכוסה תחת הרדיד, אבל מגולה ודאי אסור והאריך עוד לומר דבפיאה נכרית נאמר במשנה דיוצאת לחצר ובחצר אפילו בשער שלה ממש ליכא דת יהודית כמ"ד (כתובות ע"ב ע"א) והנה הרב דרכי משה והרב המג"א או"ח סימן ע"ה התירו בפיאה נכרית ע"ש שכי דשערות של נשים שדרכן לצאת מחוץ לצמתן וכ"ש שער נכריות אפילו דרכה לכסות מותר לקרות ק"ש כנגד אותו השער, ועיין עטרת זקנים שם שכי כי דברי הרמ"א אמורים עפ"י הגהת שלטי הגבורים בשבת פ' במה אשה דלא אמרו שער באשה ערוה, דוקא באותן הדבוקות לבשרה ממש, אבל בנחתכו אין בהם משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועות ראש, והוסיף עוד דאפילו חתכה שער של עצמה וחברה אחר כך בראשה אין כאן משום פרועות ראש, והרב הלבוש חולק בזה דדוקא פיאה מאשה אחרת מותר, אבל שער עצמה אפילו חתכה אותם, ואחר כך שמה על ראשה זה בכלל פרוע ראש ע"ש, והנה המג"א הביא גם כן דברי הבאר שבע והגאון מהר"י מינץ שאסרו, ובכל זאת חלק עליהם והתיר לכתחילה עיין או"ח סימן ע"ה ס"ק ה', אולם הראיה שהביא יוצאה אשה בחוטי שער אין ראייה דשם פרש"י חוטי שער שקולעת בהם שערה, אבל כוונתו ע"כ על סיפא דמשנה

מקום צנועה באיש, אבל פניה ידיה ורגליה וקול דברה שאינו זמר ושערה חוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד ובאשה אחרת אסור להסתכל אפילו באצבע קטנה ובשערה, וכ"כ בעל או"ח דפניה ידה ורגלה ושערה חוץ לצמתן אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהן, וכן שמעתי שכי' בעל המכתם ואין זה צריך לפנים דלדברי כלם אין בו צד איסור, אדרבה התירו בפירוש ואפילו לק"ש, והעידו שנהגו לגלותו, ובודאי כי כן היו נוהגות בנות ישראל בימי חכמי המשנה והתלמוד ז"ל, ואפשר אפילו בעודן על אדמתן בזמן שבית המקדש קיים כדאיתא בהדיא ס"פ חוקת הבתים דאמרינן התם עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט מהו רב אמר בת צדעא שנאמר אם אשכחך ירושלים וגוי' ופירש בעל הערוך דכי' בתשובות כשהאשה קולעת שערה משיירת דבר מועט בין אונה לפדחתה כנגד צדעתה ומביאה סיד טרוף וכי' וזה המנהג בעצמו הוא מנהג הנשים היום שהאשה קולעת כל שערה ומשיירת שער הצדעים יורד על פניה, והיא הנקרא בלשון חכמים בת צדעא כמו שנתבאר וכי' וכל מה שתמצא בספר הוזהר מקפיד על גלוי שער האשה אפשר בשער שדרכה לכסותו משתעי דבגמרא סתמא נמי קאמר ואמרינן דלא אתמר אלא במה שדרכה לכסות ולק"ש, ואם יש דבר אחר אנן אתלמוד ואמנהגא סמכינן, ובאו ונצות על אלו האוסרים אותו משער לאשה בתוך ביתה מההוא דשער באשה ערוה, בבלי דעת באינו שער אמרו וכי' ואלא מעתה ולפי דרכם שער גבות עיניה נמי היה להם לאסור, דשער קריה רחמנא, דכתיב וגלח את כל שערו וגוי' ואת גבות עיניו כו' וכמה לא חלי ולא מרגיש האי גברא דקאמר לה להאי מלתא כיון שנהגו לגלותו מימי עולם ומשנים קדמוניות ברוב תפוצות הגולה שת"י ישמעאל ואין בידינו למחות איך עלה בלבו לאוסרו אף אם היה אסור, דאפילו באיסרא דאורייתא אמרינן הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, עכ"ל הרב מהר"מ אלשקר

דנזכר דיוצאת בפיאה נכרית דאמרו שלא תתגנה על בעלה ראינו דנשואה גם כן מותרת, וע"ד הרב באר שבע כי המג"א דדברי דיחוי הם, והיינו כי כל הסוגיא מפיאה נכרית מיירי דוקא. היכא דכל הראש מכוסה בפיאה נכרית ואין על הראש שום סבכה או שאר דברים רק מגולה כולו ובכה"ג מותר, דשער עצמו בכה"ג אסור מה"ת כדאמרינן בכתובות פרק המדיר מהך דופרע את ראש האשה, ובוה ליכא מאן דפליג אכן בשערות התלויות חוץ לצמתן לשיטת רמ"א ליכא איסור בשער עצמו מכ"ש בפיאה נכרית, ועיין ספר מור וקציעה להגאון יעב"ץ א"ח סימן ע"ה ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן מ"ט דגם אלו האוסרין פיאה נכרית לא אסרו אותן רק על משך כל הראש, אבל אם הראש מכוסה ברדיד או במטפחת, רק שערות של נכריות קלועות תלויות למטה ליכא איסור, וביותר מבואר כן בשו"ת מהר"מ אלשקר סימן ל"ה מרומז במג"א סימן ע"ה בקצרה והנני מעתיק לפניו כל דבריו מה שנוגע לענין שלנו וז"ל שאלת ממני הידיד אם יש לחוש לאלו אשר נהגו הנשים לגלות שערן חוץ לצמתן להתנאות בו, ולפי מה ששמענו מי שהורה ואמר כי שקר נחלו אבותינו הנוהגים לגלותו כי הוא איסור גמור ובפירוש אמרו שער באשה ערוה, ולכן ראוי להוכיחן ולהזהירן שלא לגלותו, תשובה! נראה דאין כאן בית מיחוש כלל כיון שנהגו לגלותו ואפילו לק"ש הדין דשער באשה ערוה, לא איירי רק בשער שדרך האשה לכסותו, דומיא דטפח וכי', אבל דבר שדרכו להיות מגולה דלבו גס בה מותר אפילו לק"ש, וכ"כ ראבי"ה כל אלו שהזכרנו שהם ערוה דוקא בדבר שאין רגילות להגלות אבל בתולה הרגי' בגילוי שער לא חיישינן דליכא הרהור עכ"ל הראבי"ה, וכן הסכים המרדכי והרא"ש, והכל כפי המנהגות המקומות, וכתב הרשב"א בחי' ברכות וז"ל והא דאר"י טפח באשה ערוה ואוקימנא באשתו לק"ש פי' הראב"ד ז"ל דאפי' במקום צנועה ועלה קאמר ר"ח דשוק מקום צנועה ערוה ואפילו לבעלה אף על פי שאינה

והנה ראיתי לעורר כאן הערה חדשה מהא דמצינו (כתובות ס"ו ע"ב) בבתו של נקדימון בן גוריון, כיון שראתה את ר' יוחנן בן זכאי נתעטפה בשערה וכו' אף על גב דהיתה אלמנה כמו שנזכר שם שזכר שחתם על כתובתה ע"ש, והנה משם אין ראיה דאפשר דהיתה ארוסה וארוסה אינה אסורה רק בשערות הראש אבל לא בשערות התלויות מבעד לצמתן, אכן ראיתי בשו"ת חות יאיר סימן קצ"ו דבתולה שנתקדשה אף על גב דלא נכנסה לחופה יש לה לילך בכיסוי הראש ע"ש, אולם מההוא עובדא דבתו של נקדימון בן גוריון חיובתא להרב חות יאיר, אבל לפי שיטת הר"מ אלשקר דבשער נכרית מותר היכא שתלוין חוץ לצמתן א"כ גם עובדא זו אפשר לאוקמי בכה"ג או בפאה נכרית, על כל פנים הענין מבת נקדימון בן גוריון הוא הערה חדשה לא ראיתי לשום מחבר שיתעורר בה, ועיין ישועות יעקב סימן ע"ה שהחזיק גם כן דברי הש"ג והסיר השגת הרב הב"ש מעליו:

עוד יש להתעורר על שיטת המג"א שם ס"ק ג' דהקשה על שיטת הרמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה דכ' לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחד פנויות ואחד אשת איש, ומשמע דגם בתולות אסורות דאל"כ הוה ליה לפרש דפנויות היינו אלמנות, ודעת התוס' (נדריים ל' ע"א) נשים כלהו מכסו ואין מכונים בשם שחורי הראש וכי התוס' קטנים לעולם מגלי בין זכרים בין נקבות ואפי' נקבות קטנות שאינם נשואות רגילות יפה בגלוי הראש, וממשנה פ"ב דכתובות יוצאת בהינומא וראשה פרוע משמע דבתולה מותר, וכי דפרועות ראש שאסר הרמב"ם היינו סותרו קליעת שערן דזה אסור אפילו בפנייה ע"ש, וע"כ הא דאמרו שם וקלחה שפיר דמי דאינו אסור מדת משה אלא מדת יהודית, היינו קליעת שערן דבכה"ג בא"א אינו רק דת יהודית לבד, ובתולות מותרות ע"ש, אבל בסוטה רא"י דאמרו (סוטה ט' ע"א) היא קלעה שערה לפיכך כהן סותר את שערה, וע"כ הך דקלעה את שערה לא עברה בזה על דת יהודית, דבעברה

בנוגע לענינינו הנך רואה אף שתפריו הרב הנ"ל על המידה להקל אף בשער אשה עצמה בקלועות התלויות מהראש ולמטה, לא הקיל רק מפני שבארץ ישמעאל היי נוהגין היתר, ועל ידי זה מקרי שער שדרכן להגלית ואין דבר זה גורם להרהור, כיון שבכל עת נוהגים ככה, ודבר התדיר אינו פועל על כח הדמיון, ואין כאן שום חששה רחוקה שיצא מכשול מזה אבל במדינתנו וגם במדינת אשכנז, אשר מאז נהגו לכסות כל השער ולא היו נוהגים מעולם בהיתר השערות התלויות חוץ לצמתן, הוי כדברים המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור משום צניעות אי אתה רשאי לבטל מנהגם והר"מ אלשקר לא התיר רק לארצות ישמעאלים אבל במדינות אדום לא רצה להתיר כיון שנהגו איסור מאז, ובפרט כיון שנוהגים כן מימים קדמונים שוב נקרא שער שאין דרכו לגלות ואסור לקרות ק"ש נגדן, ועיין גם כן שו"ת שבות יעקב ח"א סימן ק"ג בענין הארוסו' אם מותרות בגילוי שער וכן בבתולה שנאנסה אם נאסרה בגילוי שער או נחשבת כבתולה דמותרת כמו דמוכח במשנה רפ"ב דכתובות יוצאת בהינומא וראשה פרוע, על כל פנים לענין המנהג שנהגו אצלנו מאז, שוב אם שערות כל ראשה מגולות אסור מן התורה ואם מכוסה השערות במטפחת רק נחסר הרדיד אסור משום דת יהודית, ובאותן הקצוות והקלועות התלויות על הכתף וראשה מכוסה מותרים בבתולה והרמב"ם דאסר בפנויות היינו בשער הראש, אבל לא בשער הקצוות התלויות למטה דמשום מנהג גם כן ליכא ונוהגים כן כל בתולות ישראל הכשרות אבל באלמנות וגרושות ומכ"ש בנשואות גם באלו השערות הקצוות התלויות גם כן אסורות, כיון שנהגו כן במדינתנו מני אז אסור להקל ובפרט ע"פ הזוהר אסור כל גלוי שער קצת, וכבר הביאו הפוסקים מהך דש"ס (יומא מ"ז ע"א) דקמחית זכתה שיהיו שני בניה משמשין בכהונה גדולה ביום אחד, רק ע"י צניעותה שלא ראו קורות ביתה שערות ראשה:

על דת יהודית שוב אינה שותה (סוטה כ"ה ע"א) דהרי בלא"ה אסורה עליו אע"כ דבקלי' שער אף בא"א ליכא דת יהודית גם כן כשיטת הר"מ אלשקר, דע"כ א"א לפרש היא קלעה את שערה היינו תחת השבכה, הנה חוץ מזה דבזה האופן אין כאן איסור כלל יוקשה עוד יותר דהרי עשתה להתקשט לפני הנואף, ותחת הסבכה לא הוה קישוט, ואולם לשיטת הגאון יעב"ץ בס' מור וקציעה סימן ע"ה ושיטת הרב תשובה מאהבה לק"מ, דאשת איש ואלמנה אסורין בראש מגולה מדאורייתא ובתולה גם כן, אבל בראש מכוסה רק שהשערות תלויות על כתפיהן אם א"א ואלמנה אסור מדת יהודית ובתולה מותרת, ואין חילוק בין קליעות או לא והך דסוטה היא קלעה את שערה היינו דמנהגה היה כן אבל לא התרה אותה ע"ז ובעוברת הדת צריכה התראה וגם דברי מהר"מ אלשקר אפשר להתפרש דבפנויות מיירי, אבל בא"א אפשר דמודה דאסור אפילו באותן שערו' התלויות מבעד לצמתן, אכן בפיאה גכרית, אם כל הראש מכוסה, ורק קצת משערות נכרית המה עודפות על המצח מבעד לצמתן אפשר באמת דמותר ובכל זאת, אף על גב דהרמ"א והמג"א הסכימו לדעת הש"ג להתיר בפיאה נכרית, בכל זאת כיון דנהגו העם לאסור כל גלוי שער באשה לא ערב לבי להתיר:

ובפרט ראיתי שהתעורר הרב מהו' ברוך ייטלס ז"ל השואל בשו"ת תשובה מאהבה חששא אחרת, כיון דאיוון השערות יכאו ע"פ הרוב מן המתים ומת אסור בהנאה אף מת עכו"ם, ועיין בס' ישועות יעקב סימן ע"ה, הנה בעיקר הדבר אם מת עכו"ם אסור בהנאה תליא בפלוגתת הרמב"ם והרשב"א וכן אם שער המת אסור בהנאה או לא ועיין משנה למלך פי"ד מהלכות אבל לענין מומיא שהאריך ורחיב בפיינה זו אם מת עכו"ם בכלל אסור או מותר בהנאה, ובשערות ידענו כי בארץ בריטאניה העניות מגלחות שערותיהן ומוכרות לעשירים להשביר רעבונם וכן בצרפת, והרופי מזהירים שלא לקחת שערות מן המתים, כי יתרבו חולאים עי"ז, ועוד כיון דכללא כילל

לנו גדולי המחברים והרב מהרי"ט ופר"ת בכללי הספקות בראשם כי ספיקא דפלוגתא נכנס גם כן בכלל ס"ס, וכאן גם כן יש ספק ספיקא ספק לא באו שערות אלו מן המתים, ואת"ל כי מן המתים באו בכל זאת אולי הלכה כהרשב"א דמת עכו"ם מותר בהנאה, ואת"ל דמת עכו"ם אסור בהנאה דלמא הלכה כהרמב"ם דשערות של מת מותר בהנאה, ובכל זאת כיון שכבר נהגו במדינתנו להיות נזהרים בפיינה זו, ובימי ילדותי לא שמעתי שינהגו קולא בזה בכל תפוצות ישראל במדינת פולין, רק חדשים לבקרים באו אשר הרבה פרצו הגדרות, וראוי להוכיחם ולהתזירן למנהגם הקו', אכן אם יבין ר"מ כי לא ישמעו אליו אזי יעלים עיניו ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע:

צבי הירש חיות.

סימן נד

לחכם אחד

ע"ד רש"י (פסחים ל"ח ע"א) דאמרינן שם חד הואיל אמרינן, תרי הואיל לא אמרינן, ופי' רש"י דהרי בחלת מעשר גופא גם כן תרי הואיל הוה, הואיל ואי לא קרי לה שם, והואיל ואי מטמא פריק, וכי רש"י הכא לא קרינא הואיל דבר שבידו לגרום לת טומאה ופריק ע"ש, וסברת רש"י דכל שבידו לא מקרי הואיל יש לה סמך מש"ס (קידושין ס"ב ע"א) דס"ל כל שבידו לאו מחוסר מעשה, ע"ש, וכן אמרינן (ב"מ ט"ז ע"ב) מסתברא מלתא דרב בשדה סתם, אבל שדה זו מי יימר דמזבין ליה נהליה, ראינו גם כן חילוק זה דבשדה סתם דבידו לקנות לא הוה דבר שלא בא לעולם, וס"פ בש"ע חו"מ סי' רי"א דוקא שדה זו מקרי דשלב"ל, אבל שדה סתם קנה, וע"כ היינו טעמא דכל שבידו לאו מחוסר